

Beata Bugajska

Szkoła wyższa jako przestrzeń edukacji gerontologicznej

Pedagogika Szkoły Wyższej nr 2, 149-165

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Beata Bugajska

Uniwersytet Szczeciński

Szkoła wyższa jako przestrzeń edukacji gerontologicznej

Wprowadzenie

Edukacja w szkole wyższej staje wobec licznych wyzwań związanych z dynamicznymi przeobrażeniami rzeczywistości społecznej. Jednym z nich jest edukacyjna odpowiedź na zmiany związane z demograficznym starzeniem się społeczeństw, których definiowanie w kategoriach problemu, a nie rodzących się nowych możliwości, w tym potencjału edukacyjnego osób przechodzących na emeryturę, coraz częściej poddawane jest krytyce. Szkoły wyższe z myślą o wypełnianiu społecznej misji, ale i w trosce o przyszłych studentów nie mogą pozostawać obojętne wobec rodzącego się potencjału aktywnych, pozostających w stosunkowo dobrym zdrowiu osób w „trzecim wieku”.

Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Szczecińskiego, którego edukacyjna działalność stanowi przedmiot analizy niniejszego artykułu, wychodzi naprzeciw edukacyjnym potrzebom osób w wieku 60+, jak również potrzebom społecznym w zakresie przygotowania do starości, jej godnego zabezpieczenia, stwarzania warunków dla międzypokoleniowej aktywności, uświadamiania wartości starości w rodzinie i w społeczeństwie.

Celem artykułu jest zaprezentowanie innowacyjnych rozwiązań opracowanych i wdrożonych na Wydziale Humanistycznym US w ramach prowadzonej edukacji gerontologicznej, promocja dobrych praktyk w zakresie współpracy Wydziału Humanistycznego ze środowiskiem lokalnym, ukazanie roli szkoły wyższej w przekształcaniu rzeczywistości społecznej z myślą o tworzeniu warunków do godnego przeżywania starości.

Edukację gerontologiczną analizuję jako: mającą na celu przygotowanie do roli seniora – **edukację do starości**, ukierunkowaną na sa-

mych seniorów – **edukację w starości**, bazującą na międzypokoleniowym dialogu i przekazywaniu wartości – **edukację przez starość**¹. Czwartą płaszczyzną analizy jest **edukacja dla starości**, którą Zofia Szarota łączy z kształceniem gerontologicznym i procesem zawodowego przygotowania kadr do pracy z osobami starszymi. Edukacja dla starości, moim zdaniem, to również, z uwzględnieniem perspektywy pedagogiki społecznej, tworzenie warunków do przekształcania środowiska życia osób starszych siłami środowiska, demaskowanie i likwidowanie czynników hamujących indywidualny rozwój, budzenie odpowiedzialności za los osób najstarszych, uświadamianie stereotypów starości. Takie rozszerzenie rozumienia edukacji dla starości wydaje się uzasadnione z racji tego, że edukacja gerontologiczna, określana też jako gerontologia edukacyjna, definiowana jest przez Howarda Y. McCluskyego jak dział teorii i praktyki gerontologii i pedagogiki społecznej, który zajmuje się uwarunkowaniami życia i edukacji osób starszych, z uwzględnieniem samokształcenia oraz nauczania przez osoby starsze². Łączenie edukacji gerontologicznej z pedagogiką społeczną implikuje, moim zdaniem, przekształcanie środowiska tak, aby zaspokajało ono złożone potrzeby osób starszych w poszanowaniu ich praw.

Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Szczecińskiego jako lider działań na rzecz seniorów w regionie

W misji Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego podkreśla się współpracę z miastem Szczecinem i regionem zachodniopomorskim. Mowa jest o tworzeniu spójnego systemu realizacji zadań polityki socjalnej oraz integracji społeczności regionu³. Wymiernym efektem realizacji misji, która przyświeca działaniom podejmowany przez Wydział Humanistyczny US, jest popularyzowanie humanistycznego podejścia do kwestii starzenia się i starości w trosce o tworzenie świata przyjaznego

¹ Z. Szarota, *Era trzeciego wieku – implikacje edukacyjne*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2014, nr 1, s. 7–18.

² A. Zych, *Geragogika pomiędzy Scyllą a Charybdą*, w: *Starość darem, zadaniem i wyzwaniem*, red. A. Zych, Wydawnictwo Progres, Sosnowiec–Dąbrowa Górnicza 2014.

³ Strategia Rozwoju Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego na lata 2012–2020.

starości, prowadzenie edukacji seniorów w ramach Szczecińskiego Humanistycznego Uniwersytetu Seniora oraz Latającego Humanistycznego Uniwersytetu Seniora, podejmowanie działań mających na celu wzmocnienie pozycji UTW w regionie oraz budowanie współpracy pomiędzy nimi i Wydziałem Humanistycznym. Analizując działania podejmowane na Wydziale Humanistycznym US w aspekcie edukacji gerontologicznej, można wyróżnić kilka obszarów prowadzących do umacniania pozycji Wydziału Humanistycznego w sferze kształtowania polityki senioralnej Szczecina i województwa zachodniopomorskiego:

- a) promowanie humanistycznego podejścia do starzenia się i starości człowieka – rozwój idei „Humanistyka wobec starości” (to też tytuł konferencji) w duchu integracji pokoleń;
- b) edukacja gerontologiczna w ramach konferencji naukowych z cyklu „Świat (nie)przyjazny starości”;
- c) współpraca z UTW w województwie zachodniopomorskim i wzmacnianie ich pozycji w regionie poprzez edukację;
- d) edukacja seniorów w Szczecinie

Nie bez znaczenia dla jakości realizowanych działań jest ścisła współpraca Wydziału Humanistycznego z Polskim Towarzystwem Gerontologicznym – oddziałem szczecińskim, Uniwersytetem Trzeciego Wieku w Szczecinie, Miejskim Ośrodkiem Pomocy Rodzinie, Urzędem Miasta Szczecin, Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego.

Promowanie humanistycznego podejścia do starości – rozwój idei „Humanistyka wobec starości” w duchu integracji pokoleń

Wyróżniony pierwszy obszar działań, chronologicznie najstarszy, bo zapoczątkowany w 2006 roku Międzynarodową Konferencją Naukową „Humanistyka wobec starości”, zapoczątkował rozwój idei, która przyświeca po dziś dzień podejmowanym działaniom. Zaproszenie do naukowej dyskusji przedstawicieli środowisk naukowych z Polski i zagranicy (Niemcy, Finlandia, Włochy, Rosja) wzmocniło humanistyczny dyskurs w takich obszarach tematycznych, jak: filozofia życia w starości, starość w kulturach świata, ciągłość rozwoju w starości, człowiek stary w zbior-

rowościach społecznych, społeczne wspomaganie ludzi starych, życie aktywne w starości, opieka medyczna w starości.

Przekonanie o potrzebie humanizacji dyskusji nad problematyką starzenia się i starości znalazło wyraz nie tylko w problematyce wykładów. Konferencji towarzyszyła wystawa fotografii *Oblicza starości*, prezentująca 60 zdjęć z różnych stron świata. O edukacyjnych walorach wystawy świadczyć może fakt, że została ona zaprezentowana nie tylko w Szczecinie, ale i w Łodzi, Białymstoku, Warszawie, Gorzowie Wielkopolskim i w Prešovie (Słowacja). Istotne z punktu widzenia budowania teorii edukacji gerontologicznej było wydanie dwóch publikacji: *Życie w starości* pod redakcją Beaty Bugajskiej i *Pomoc i opieka w starości* pod redakcją Barbary Kromolickiej, B. Bugajskiej i Katarzyny Seredyńskiej⁴. Kontynuując ideę humanistycznego podejścia do starości, szczególną uwagę zwrócono na integrację pokoleń. Zrealizowano projekt edukacyjny *Bliżej siebie* (2008), który obejmował konkurs fotograficzny, wystawę fotografii oraz wydanie kalendarza. Zaprezentowane zdjęcia osób młodych i starych, połączonych ze sobą codziennymi sprawami wzbudzały zastanowienie widza nad tym, co ludzi do siebie zbliża, w czym wyrażała się funkcja edukacyjna.

Na kwestię integracji pokoleń w aspekcie filozoficznym, socjologicznym, etnologicznym i pedagogicznym zwrócono również uwagę podczas Konferencji Naukowej „Młodość i starość. Integracja pokoleń”, zorganizowanej w ramach obchodów trzydziestolecia UTW w Szczecinie w 2008 roku. Szczególnie ważna okazała się również książka *Młodość i starość. Integracja pokoleń* pod redakcją B. Bugajskiej⁵, poszerzona o artykuły specjalistów w tej dziedzinie, między innymi Petera Uhlenberga. Teksty zamieszczone w monografii stanowią próbę interdyscyplinarnego spojrzenia na proces międzypokoleniowej integracji. Zwracają uwagę na konieczność podejmowania działań zmierzających do integracji pokoleń, ukazują bariery integracji, jak również możliwości ich przełamania.

Ważnym przedsięwzięciem i dowodem współpracy Wydziału Humanistycznego z UTW w Szczecinie, które można zakwalifikować do edu-

⁴ *Życie w starości*, red. B. Bugajska, Zapol, Szczecin 2007; *Pomoc i opieka w starości*, red. B. Kromolicka, B. Bugajska, K. Seredyńska, Zapol, Szczecin 2007.

⁵ B. Bugajska, *Młodość i starość. Integracja pokoleń*, Zapol, Szczecin 2010.

kacji przez starość, okazała się książka pod redakcją B. Bugajskiej, Genowefy Kondrasiuk-Gabryś i Władysławy Homy *Nic nie jest milczeniem. Wspomnienia słuchaczy UTW w Szczecinie*. Jej celem jest przywoływanie przeszłości wolne od konieczności przemilczania kwestii najważniejszych, o których można było zacząć mówić dopiero w Polsce demokratycznej, przybliżenie indywidualnych losów ludzi, którzy w obliczu historycznych wydarzeń dotarli do Szczecina, umacnianie tożsamości małych ojczyzn, danie świadectwa prawdy o życiu i losach pokolenia urodzonego w latach 20., 30. i 40. XX wieku.

Warto zaznaczyć, że działania na rzecz seniorów były podejmowane na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Szczecińskiego od czasów jego powstania, czyli od 1985 roku. Przejawiały się w aktywności pracowników wspierających UTW w Szczecinie indywidualnie, a od 1989 roku w ramach umowy podpisanej z uczelniami wyższymi Szczecina, w tym Uniwersytetem Szczecińskim. I tak na przykład, w kronice UTW w Szczecinie wśród prelegentów widnieją nazwiska obecnych profesorów – Kazimierza Kozłowskiego, Janusza Farysia, Jacka Łapotta. Od 1995 roku włączono do współpracy studentów Instytutu Pedagogiki, którzy uczestniczyli w warsztatach integracyjnych organizowanych przez UTW oraz organizowali, pod moją opieką, integracyjne majówki. Moje osobiste zaangażowanie w pracę UTW w Szczecinie, udział w Radzie Programowej (od 1999 roku), otrzymanie tytułu członka honorowego i następnie pełnienie funkcji wiceprezesa do spraw dydaktyki (od 2003 do 2015 roku) wpłynęło korzystnie na współpracę pomiędzy Wydziałem Humanistycznym i UTW w Szczecinie. Równie ważne było pełnienie przeze mnie funkcji przewodniczącej szczecińskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego, towarzystwa naukowego zrzeszającego przedstawicieli różnych specjalności związanych z procesem starzenia się i starości człowieka (od 2003 do 2015 roku). Ważny dla budowania współpracy był udział prorektora US profesora Henryka Babisa, a następnie prorektora US doktora habilitowanego Jacka Styszyńskiego i dziekan Wydziału Humanistycznego profesor US doktor habilitowanej B. Kromolickiej w Radzie Programowej UTW w Szczecinie. Osób zaangażowanych w działania podejmowane na rzecz osób starszych przez Wydział Humanistyczny US jest znacznie więcej. Wszystkie one podzielają pogląd o potrzebie edukacji gerontologicznej wy-

chodzącej naprzeciw potrzebom starzejącego się społeczeństwa, edukacji przepełnionej ideami humanistyki.

Edukacja gerontologiczna w cyklu konferencji naukowych „Świat (nie)przyjazny starości”

Cykl konferencji naukowych „Świat (nie)przyjazny starości” został zapoczątkowany w 2012 roku w ramach obchodów Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Pokoleń. Celem przedsięwzięcia jest zwrócenie uwagi na potrzeby najstarszego pokolenia w kontekście regionalnym i lokalnym; zwrócenie uwagi na pilną potrzebę rozwoju geriatry w województwie zachodniopomorskim; promocja dobrych praktyk, rozwiązań systemowych, inicjatyw na rzecz seniorów w Polsce i zagranicą; integracja środowisk podejmujących działania na rzecz osób starszych w regionie, w tym UTW; pozyskiwanie partnerów do działań na rzecz seniorów; promocja pozytywnego wizerunku starości; budzenie świadomości osób starszych w zakresie odpowiedzialności za przygotowanie do własnej starości; budzenie świadomości osób młodych w zakresie odpowiedzialności za los najstarszego pokolenia; edukacja do starości i edukacja w starości; integracja pokoleń.

W okresie 2012–2014 zorganizowano pięć konferencji naukowych z cyklu „Świat (nie)przyjazny starości”:

1. I Konferencja naukowa „Świat (nie)przyjazny starości” – 11 stycznia 2012 roku.
2. II Konferencja naukowa „Świat przyjazny starości” – 23–25 maja 2012 roku, zorganizowana z inicjatywy Rzecznika Praw Obywatelskich i Prezydenta Miasta Szczecin.
3. III Konferencja naukowa „Świat przyjazny starości – aspekty medyczne i społeczne” – 28 listopada 2012 roku.
4. IV Konferencja naukowa „Szkoła jako przestrzeń dialogu pokoleń” – 24–25 października 2013 roku.
5. V Konferencja naukowa „Senior dla Seniora i Juniora” – 15–16 września 2014 roku.

Podczas I konferencji naukowej z cyklu „Świat (nie)przyjazny starości”, zorganizowanej na Wydziale Humanistycznym z inicjatywy i we współpracy z Polskim Towarzystwem Gerontologicznym – oddziałem szcze-

cińskim, wyraźnie zdefiniowane zostały potrzeby naszego regionu. W wykładach w sesji plenarnej zwracano uwagę na wartość starości we współczesnym świecie, jej zagrożenia, możliwości zrozumienia i pomocy. Celem konferencji było nie tylko wywołanie dyskusji na temat sytuacji osób starszych, ale również wyznaczenie priorytetowych kierunków działań w zakresie budowania systemu wsparcia seniorów w środowisku lokalnym. W przekonaniu uczestników konferencji – naukowców, urzędników, lekarzy, pracowników socjalnych priorytetowym kierunkiem działań w województwie zachodniopomorskim powinno stać się stworzenie warunków dla rozwoju geriatry. Postulowano, aby w istniejącym już systemie opieki zdrowotnej wspierać opiekę geriatryczną i rozwój kadry, planując sieć leczenia szpitalnego i ambulatoryjnego. Postulowano również stworzenie sieci wsparcia osób starszych w środowisku z dostępem do świadczeń rehabilitacyjnych, socjalnych i edukacyjnych. Podczas konferencji, w której uczestniczyli przedstawiciele UTW w regionie nastąpiło symboliczne rozpoczęcie regionalnych obchodów Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej oraz Roku Uniwersytetów Trzeciego Wieku i odczytany został list otwarty opracowany przez szczeciński oddział Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego, zwracający uwagę na potrzeby najstarszego pokolenia w regionie, w tym na rozwój geriatry.

Podjęta problematyka spotkała się z dużym zainteresowaniem środowiska dzięki mediom. W „Gazecie Wyborczej” ukazał się artykuł Moniki Adamowskiej *Geriatry nie nadąża za starością*, również Telewizja Polska i Radio Szczecin podjęły ważne kwestie, na które zwracano uwagę podczas konferencji. Wymiernym rezultatem konferencji było powołanie Rady do spraw Seniorów przy Prezydencie Miasta Szczecin w 2012 roku, w skład której weszły dwie osoby reprezentujące Wydział Humanistyczny – B. Kromolicka i pisząca te słowa, oraz podjęcie rozmów zmierzających do powołania Regionalnej Rady do spraw Seniorów, jak również rozpoczęcie sieciowania uniwersytetów trzeciego wieku.

Na przestrzeni lat zauważalne stało się również zainteresowanie osób młodych, studentów pedagogiki, psychologii, pracy socjalnej, problematyką gerontologiczną, o czym może świadczyć założone w 2012 roku Koło Naukowe Gerontologii Społecznej. Studenci pracy socjalnej w oparciu o lekturę książki Esther Vilar – *Starość jest piękna. Manifest przeciwko*

kultowi młodości przygotowali spektakl *Starość jest piękna*, który wystawili podczas konferencji.

Podczas II konferencji naukowej z cyklu „Świat przyjazny starości”, zorganizowanej z inicjatywy profesor Ireny Lipowicz, rzeczniczki praw obywatelskich, przez prezydenta miasta Szczecin oraz Katedrę Pedagogiki Społecznej Instytutu Pedagogiki US we współpracy z Polskim Towarzystwem Gerontologicznym oddziałem szczecińskim, Uniwersytetem Trzeciego Wieku w Szczecinie, Stowarzyszeniem „Złoty Wiek”, wspólnie wyznaczono kierunki dalszych działań i wskazano rozwiązania systemowe. Reprezentanci wielu środowisk podjęli także próbę ustalenia dobrych praktyk, tak aby tworzenie świata przyjaznego starości stało się udziałem wszystkich pokoleń. I. Lipowicz w wystąpieniu otwierającym konferencję zwróciła uwagę na przejawy dyskryminacji osób starszych w życiu społecznym. Stwierdziła również, że resorty zdrowia oraz pracy i polityki społecznej nie są przygotowane na zajęcie się sprawami seniorów. W pierwszej sesji plenarnej zatytułowanej *Starzenie się społeczeństw w perspektywie rozwiązań systemowych Unii Europejskiej* zaproszeni prelegenci z Polski i z Niemiec, biorąc pod uwagę rozwiązania systemowe Unii Europejskiej, wspólnie zastanawiali się nad wyzwaniami, jakie stawia przed nami nieuchronny proces starzenia się społeczeństw. Analizie poddano sytuację, jaka panuje w Polsce i była to diagnoza mocno krytyczna. Podczas sesji drugiej zatytułowanej: *Transgraniczny wymiar zmian demograficznych – działania lokalne, doświadczenia transgraniczne*, prelegenci zaprezentowali dobre praktyki realizowane w Niemczech, w Wielkiej Brytanii i w Polsce. Ważną odnotowania jest też sesja panelowa *Inicjatywy na rzecz osób starszych – bariery i możliwości działania* oraz sesja studencka *Starzenie się i starość w badaniach doktorantów i studentów Wydziału Humanistycznego US*.

Konferencja miała charakter międzynarodowy i była transmitowana na żywo na ogólnopolskim portalu. Uczestniczyło w niej przeszło 500 osób z województwa zachodniopomorskiego (przedstawiciele UTW, pracownicy socjalni, osoby reprezentujące administrację państwową, sektor pozarządowy, studenci szczecińskich uczelni wyższych). Zorganizowano otwarte warsztaty dla seniorów (uczestniczyło w nich 300 osób), których celem było zwrócenie uwagi na potrzebę kształcenia przez całe życie, nabywanie nowych kompetencji w zakresie ochrony i promocji zdrowia oraz efek-

tywnego funkcjonowania w różnych sferach życia społecznego. Wydarzenia towarzyszące konferencji miały charakter informacyjno-edukacyjny. Uruchomiono stoisko Zachodniopomorskiego Centrum Onkologii i Wojewódzkiego Ośrodka Koordynującego Populacyjny Program Wczesnego Wykrywania Raka Piersi, stoisko informacyjne Narodowego Funduszu Zdrowia, punkt konsultacyjno-informacyjny Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Szczecinie w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, stoisko firmy Spondylus oferującej bezpłatne przesiewowe badania stóp i konsultacje podologiczne, stoisko informacyjne firmy Forte – Nowoczesne Protezowanie, gdzie udzielano porad w zakresie problemów ze słuchem z możliwością wykonania testów wstępnych. Możliwość skorzystania z porad spotkała się z wysoką oceną uczestników, co świadczy o dużej potrzebie na tego rodzaju bezpłatne usługi.

Do udziału w III konferencji naukowej z cyklu „Świat przyjazny starości” zaproszono przedstawicieli środowiska medycznego. Zorganizowano dwie sesje plenarne – społeczną i medyczną. Podczas konferencji dokonano podsumowania działań podejmowanych w Szczecinie w związku z obchodami Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej. O szerokim zakresie podejmowanych działań z myślą o wieloaspektowym przygotowaniu do starości może świadczyć zorganizowanie z inicjatywy Wydziału Humanistycznego US we współpracy z Zachodniopomorskim Centrum Onkologicznym bezpłatnych badań dla kobiet w wieku 50–69 lat w mammobusie.

Ideą dwóch kolejnych konferencji było zwrócenie uwagi na integrację międzypokoleniową. Zainteresowanie młodzieży problematyką integracji pokoleń widoczne było podczas IV konferencji z cyklu – „Szkoła jako przestrzeń dialogu pokoleń”, którą Wydział Humanistyczny zorganizował we współpracy z VI Liceum Ogólnokształcącym w Szczecinie przy dużym zaangażowaniu młodzieży oraz osób starszych – słuchaczy UTW w Szczecinie.

Podczas V konferencji naukowej z cyklu „Świat przyjazny starości” – „Senior dla Seniora i Juniora”, promowano ideę wolontariatu i mentoringu w duchu integracji międzypokoleniowej i wewnątrzpokoleniowej. Cele szczegółowe konferencji mieszczą się we wszystkich obszarach edukacji gerontologicznej i zostały sformułowane następująco: promowanie idei wolontariatu i mentoringu w duchu integracji międzypokoleniowej

i wewnątrzpokoleniowej; uświadamianie i wzmacnianie potencjału osób starszych; popularyzacja znaczenia międzypokoleniowej aktywności; integracja i wzmacnianie sieci UTW w regionie; angażowanie liderów UTW w kreowanie polityki senioralnej w regionie; promocja działań UTW w środowisku lokalnym.

Ogółem w 8 międzypokoleniowych warsztatach zorganizowanych w ramach konferencji wzięło udział 80 seniorów z regionu oraz młodzież ze szczecińskich liceów numer I, IV, VI, VII i XIII. Waler edukacyjny miały też cztery seminaria konsultacyjne, poświęcone diecie, zdrowiu, pielęgnacji urody, psychologii w codziennym życiu. Seniorzy skorzystali również z porad prawnika, pracownika socjalnego, policjanta, przedstawicieli Rady do spraw Seniorów przy Prezydencie Miasta Szczecin. Konferencji towarzyszyły: wystawa *Senior z pasją* przygotowana przez studentów z Koła Naukowego Gerontologii Społecznej, wystawa prac słuchaczy Szczecińskiego Humanistycznego Uniwersytetu Seniora biorących udział w letnich warsztatach plastycznych, pokaz filmu *Woodstock w obiektywie Seniora*, zrealizowany przez Stowarzyszenie „Kamera” i Zespół Foto-video UTW w Szczecinie. Podczas konferencji rozstrzygnięto również konkurs fotograficzny *Senior z pasją*. Najciekawsze prace zostały zaprezentowane na wystawie oraz w kalendarzu na rok 2015. Konferencja była współfinansowana z budżetu województwa zachodniopomorskiego oraz ze środków MPiPS w ramach Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych. Środki, w drodze konkursu pozyskało Stowarzyszenie Absolwentów, Pracowników i Przyjaciół Wydziału Humanistycznego US „RAZEM” w Szczecinie.

Współpraca z UTW w województwie zachodniopomorskim i wzmacnianie ich pozycji w regionie

Współpraca Wydziału Humanistycznego z uniwersytetami trzeciego wieku stanowi innowacyjną praktykę, która może być zastosowana w innych szkołach wyższych. Ważne dla osób zaangażowanych w projekt było wieloletnie budowanie zaufania w poszanowaniu autonomii wszystkich UTW i zrozumienia dla ich zróżnicowanych potrzeb. W województwie zachodniopomorskim z inicjatywy i przy dużym zaangażowaniu Wydziału Humanistycznego US wzmocniona została pozycja Uniwersytetów Trze-

kiego Wieku w środowisku, które współpracując ze sobą, włączają się w proces kształtowania polityki senioralnej w regionie.

Na podstawie analizy podejmowanych przez Wydział Humanistyczny US działań na rzecz budowania współpracy z UTW i wzmacniania ich pozycji w regionie wyróżnić można siedem etapów.

1. Wspieranie działalności dydaktyczno-naukowej UTW przez pracowników Wydziału Humanistycznego US.
2. Zainicjowanie Zachodniopomorskiego Forum Liderów UTW – tworzenie warunków do współpracy i wymiany doświadczeń.
3. Powołanie i praca zespołu ds. współpracy Wydziału Humanistycznego z UTW w regionie; podpisanie 18 umów partnerskich.
4. Współorganizacja dwóch konferencji regionalnych UTW.
5. Koordynowanie prac nad przygotowaniem porozumienia pomiędzy wszystkimi UTW w województwie zachodniopomorskim.
6. Umacnianie Regionalnego Partnerstwa na rzecz Aktywności Seniorów.
7. Edukacja seniorów w ramach Latającego Humanistycznego Uniwersytetu Seniora.

W początkowym okresie budowania współpracy pracownicy Wydziału Humanistycznego, szczególnie Instytutu Pedagogiki, wchodzili w skład rad programowo-naukowych UTW w województwie zachodniopomorskim, wygłaszali wykłady, wspierali organizację konferencji, jubileuszy. Najwcześniej współpracę podjęto z UTW w Szczecinie, do czego zobowiązywało porozumienie podpisane w 1989 roku. Ścisła współpraca datuje się od 1995 roku, kiedy to studenci pedagogiki zorganizowali pierwszą międzypokoleniową majówkę. W maju 2012 roku, podczas II konferencji naukowej z cyklu „Świat (nie)przyjazny starości” odbyło się I Zachodniopomorskie Forum Liderów UTW. Idea powołania forum zrodziła się na Wydziale Humanistycznym, a zaproponowana przeze mnie formuła forum została dopracowana przez Zespół do spraw Współpracy z Uniwersytetami Trzeciego Wieku, powołany przez B. Kromolicą. Idea przewodnią I Zachodniopomorskiego Forum Liderów Uniwersytetów Trzeciego Wieku było podjęcie działań zmierzających do wzajemnego poznania, wymiany doświadczeń i określenia możliwości współpracy pomiędzy poszczególnymi UTW w regionie, jak również pomiędzy nimi a Wydziałem Humanistycznym Uniwersytetu Szczecińskiego. Istotne dla budowania

współpracy pomiędzy Wydziałem Humanistycznym US i UTW oraz pomiędzy samymi UTW były konferencje z cyku „Świat (nie)przyjazny starości”, ale i dwie konferencje adresowane głównie do przedstawicieli UTW. W grudniu 2012 roku odbyła się konferencja regionalna województwa zachodniopomorskiego „Uniwersytety twórcze i współpracujące. Myślimy kreatywnie – działamy efektywnie”. Projekt realizowało Stowarzyszenie Centrum Inicjatyw Edukacyjno-Społecznych z Koszalina we współpracy z Wydziałem Humanistycznym i Polickim Uniwersytetem Trzeciego Wieku. Efektem spotkania było zaprezentowanie władzom wojewódzkim oraz lokalnym wszechstronnej aktywności podejmowanej przez Uniwersytety Trzeciego Wieku. Efektem wymiernym w zakresie szkolenia liderów UTW było wypracowanie narzędzi współpracy, poznanie interaktywnych metod warsztatowych, czynników wpływających na uczenie się dorosłych, poznanie źródeł finansowania UTW, pozyskiwania finansowania zewnętrznego, zasad współpracy z samorządem lokalnym.

17 i 18 czerwca 2013 roku z okazji jubileuszu XXXV-lecia UTW w Szczecinie Wydział Humanistyczny współorganizował konferencję regionalną „Uniwersytety Trzeciego Wieku wobec nowych wyzwań. Myślimy globalnie – działamy regionalnie”. Problematyka wykładów eksponowała rolę UTW w kreowaniu polityki senioralnej regionu, odpowiedzialności tak zwanego trzeciego wieku za tak zwany czwarty wiek, rzecznictwa praw osób starszych. Podczas konferencji zorganizowano warsztaty integracyjne, w których uczestniczyli liderzy UTW oraz pracownicy naukowcy Wydziału Humanistycznego US wchodzący w skład Zespołu do spraw Współpracy Wydziału Humanistycznego z UTW.

Uniwersytety Trzeciego Wieku z województwa zachodniopomorskiego uczestniczące w konferencji regionalnej „Uniwersytety Trzeciego Wieku wobec nowych wyzwań. Myślimy globalnie działamy regionalnie”, 11 czerwca 2013 roku podczas drugiego spotkania Zachodniopomorskiego Forum Liderów UTW zadeklarowały współpracę w zakresie rozwoju idei zapoczątkowanej 24 maja 2012 roku podczas I Zachodniopomorskiego Forum UTW w Szczecinie. W podpisanym liście intencyjnym czytamy:

Dostrzegamy znaczenie budowania współpracy pomiędzy Uniwersytetami Trzeciego Wieku w naszym regionie w zakresie wymiany doświadczeń, promocji dobrych, innowacyjnych praktyk, integracji środowiska akademickiego, realizacji wspólnych projektów. Uzna-

jemy autonomiczność każdego Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Zamierzamy wspólnie wyznaczać płaszczyzny przyszłej współpracy ukierunkowanej na podnoszenie jakości edukacji w poszczególnych UTW, jak również na podejmowanie działań na rzecz poprawy jakości życia osób starszych w regionie. W obliczu demograficznych wyzwań, przed jakimi staje nasze społeczeństwo, Uniwersytety Trzeciego Wieku mogą odegrać ogromną rolę w kreowaniu świata przyjaznego Seniorom, podejmując działania zmierzające do postrzegania starości jako potencjału, a nie wyłącznie problemu. Mogą i wręcz powinny przyczynić się do kształtowania polityki senioralnej w naszym województwie, pełniąc rolę rzecznika praw osób starszych.

Uczestnicy forum zwrócili uwagę na konieczność większego zaangażowania Uniwersytetów Trzeciego Wieku w kształtowanie polityki senioralnej w naszym województwie i reprezentowanie interesów najstarszego pokolenia w poczuciu odpowiedzialności i troski zarówno za tak zwany trzeci, jak i czwarty wiek. Rekomendowali list uczestników konferencji naukowej z cyklu „Świat (nie)przyjazny starości” (z 2012 roku) oraz upowalnili mnie do skierowania pisma do marszałka województwa zachodniopomorskiego z prośbą o powołanie Regionalnej Rady do spraw Seniorów.

Podczas III Zachodniopomorskiego Forum Liderów zorganizowanego na Wydziale Humanistycznym US 16–17 września 2014 roku promowano dobre praktyki wytworzone w działaniach Uniwersytetów Trzeciego Wieku w województwie zachodniopomorskim oraz poddano konsultacji społecznej seniorów program „Region dla Rodziny”. Wydział Humanistyczny opracował informator *UTW w województwie zachodniopomorskim*, który zawiera pierwszą kompletną bazę teleadresową i podstawowe informacje dotyczące każdego z 26 UTW w regionie. Pomiędzy spotkaniami forum trwały prace nad przygotowaniem umowy partnerskiej. Skorzystano ze szkoleń prowadzonych w tym zakresie przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej i dzięki zaangażowaniu prezesów poszczególnych UTW stworzono wzór porozumienia. Wydział Humanistyczny podjął również skuteczne działania mające na celu utworzenie UTW w powiecie łobeskim, w którym, jako jedynym, UTW nie funkcjonował. 17 września 2014 roku 31 partnerów, w tym 25 uniwersytetów trzeciego wieku ze wszystkich powiatów regionu, Wydział Humanistyczny US, Stowarzyszenie Absolwentów, Pracowników i Przyjaciół Wydziału Humanistycznego US „RAZEM”,

Szczeciński Oddział Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego, Fundacja na rzecz Rozwoju Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Wałczu, Centrum Inicjatyw Edukacyjno-Społecznych w Koszalinie i Stowarzyszenie „Złoty Wiek” w Szczecinie podpisało Regionalne Partnerstwo na rzecz Aktywności Seniorów.

Celem partnerstwa jest kształtowanie warunków dla godnego, aktywnego i zdrowego starzenia się, w szczególności poprzez: promocję aktywnego stylu życia; tworzenie warunków dla jak najdłuższego utrzymania dobrego stanu zdrowia i autonomii; przeciwdziałanie społecznemu wykluczaniu osób starszych; promowanie pozytywnego wizerunku starości; obronę praw osób starszych; tworzenie warunków dla wszechstronnej aktywności osób starszych – edukacyjnej, kulturalnej, społecznej, fizycznej; rozwój oferty edukacyjnej dla osób starszych w regionie; podejmowanie działań na rzecz integracji pokoleń; budowanie solidarności pokoleń; rozwój i wspieranie aktywności społecznej osób starszych, w tym zaangażowania obywatelskiego, wolontariatu i mentoringu; zwiększenie zaangażowania osób starszych w życie społeczności lokalnych, problemy regionalne; wykorzystanie potencjału starzejącego się społeczeństwa na rynku pracy i w działalności społecznej; rozwój nowych kompetencji osób starszych; uświadamianie społeczeństwu zróżnicowanych potrzeb osób starszych; rozwój Uniwersytetów Trzeciego Wieku w regionie.

Z myślą o wzmacnianiu pozycji UTW w swoich środowiskach lokalnych Wydział Humanistyczny pracuje nad długofalową koncepcją wzmacniania działalności edukacyjnej w UTW w regionie. Jako wyraz kontynuacji idei humanistycznej edukacji do starości i w starości powstał Latający Humanistyczny Uniwersytet Seniora, celem którego jest: popularyzacja wiedzy z różnych dziedzin nauk humanistycznych i społecznych w regionie; budowanie bazy wykładowców; integracja i wzmacnianie sieci UTW w regionie z myślą o wzmacnianiu partnerstwa na rzecz osób starszych. W 2014 roku Wydział Humanistyczny US wdrożył integracyjne, długofalowe i różnorodne formy edukacji dla seniorów i senierek województwa zachodniopomorskiego, organizując wykłady otwarte w 25 UTW, w których łącznie w 2014 roku wzięło udział 1746 osób, oraz warsztaty, w których wzięło udział 986 osób. Przeprowadziliśmy dodatkowo trzy wykłady w UTW w Stargardzie, Myśliborzu i Barlinku, w których uczestniczyło łącznie 266 osób. Edukacja prowadzona w ramach Latającego

Humanistycznego Uniwersytetu Seniora przyczyniła się do przeciwdziałania izolacji oraz uatrakcyjniła ofertę edukacyjną we wszystkich powiatach województwa zachodniopomorskiego. Środki na realizację zadania pozyskane zostały z budżetu województwa zachodniopomorskiego oraz ze środków MPiPS w ramach rządowego programu przez działające na Wydziale Humanistycznym Stowarzyszenie Absolwentów, Pracowników i Przyjaciół Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego „RAZEM”.

W ramach dwóch realizowanych w 2014 roku projektów: „Razem dla seniora” i „Edukacja do potęgi senior” utworzono Szczeciński Humanistyczny Uniwersytet Seniora. Pracownicy Wydziału Humanistycznego US nadal chcą naukowo wspierać i współpracować z uniwersytetami trzeciego wieku, jednak, korzystając z bogatej infrastruktury i własnego doświadczenia, podjęli się opracowania nowoczesnej koncepcji aktywnego włączania osób w wieku 60+ w życie akademickie uczelni wyższej, tak aby mogli oni poszerzać swoją wiedzę, rozwijać zainteresowania bez względu na posiadane wykształcenie, jak również występować w roli mentorów w procesie kształcenia w szkole wyższej. W 2014 roku co dwa tygodnie w soboty organizowano bezpłatne wykłady i warsztaty. Dodatkowo, w ramach edukacji zdrowotnej zorganizowano zajęcia z fitness, jogi i nordic walking, umożliwiono skorzystanie z zajęć na basenie osobom starszym znajdującym się pod opieką MOPR, zorganizowano I Uniwersytecki Marsz Seniora. W ramach rozwoju zainteresowań i pasji zorganizowano warsztaty filmowe zakończone pokazem filmu *Nie do powiedzenia*, warsztaty plastyczne uwieńczone wystawą prac plastycznych, warsztaty teatralne, których efektem był spektakl wystawiony w Teatrze Kana zatytułowany *Beze mnie świat trwa tylko chwilę* i warsztaty fotograficzne. Ogłoszono konkurs fotograficzny: „Senior z pasją”. Z myślą o Centrum Wolontariatu i Mentoringu Seniorów, które zostanie otwarte na Wydziale Humanistycznym, prowadzono zajęcia w grupie mentorów, jak również zorganizowano warsztaty „Senior dla Seniora w opiece domowej i w opiece hospicyjnej”. Po zakończeniu projektu pracownicy kontynuują pracę społecznie, próbując pozyskać środki w ramach ogłaszanych grantów i konkursów.

Warto podkreślić, że Szczeciński Humanistyczny Uniwersytet Seniora zawiera w sobie zamysł szerszej koncepcji włączania seniorów w życie akademickie, poczynając od uczestnictwa w wybranych zajęciach na za-

sadzie „wolnego słuchacza”, uczestnictwa w organizowanych seminariach i konferencjach, udziału w prowadzonych badaniach, po podejmowanie decyzji podjęcia studiów w trybie stacjonarnym lub/i podyplomowym w przyszłości.

Zakończenie

Podsumowując, można stwierdzić, że podejmowane przez Wydział Humanistyczny działania znajdują odzwierciedlenie na wszystkich podanych we wprowadzeniu płaszczyznach edukacji gerontologicznej. Edukacja w ramach Humanistycznego Uniwersytetu Seniora i Latającego Humanistycznego Uniwersytetu Seniora jest dobrą praktyką edukacji w starości. Cykl konferencji „Świat (nie)przyjazny starości” adresowany do szerokiego grona odbiorców, również osób pracujących na co dzień z seniorami, jest przykładem edukacji dla starości i edukacji do starości. Projekty integracyjne realizowane we współpracy z osobami starszymi to edukacja do starości i edukacja przez starość. Dla mnie jako gerontologa i pedagoga społecznego, jak i osoby odpowiedzialnej za realizację opisanych działań, szczególnie ważne jest przekształcanie środowiska jego siłami czy też mówiąc inaczej, tworzenie świata przyjaznego starości opierając się na potencjale szkoły wyższej, która w poczuciu społecznej misji otwarta jest na potrzeby wszystkich pokoleń i tym samym potrafi uaktywnić zasoby młodych i starszych na rzecz własnego rozwoju, jak i działania w imię dobra wspólnego.

Słowa kluczowe: *starzenie się i starość, edukacja gerontologiczna, szkoła wyższa*

UNIVERSITY AS A SPACE OF GERONTOLOGICAL EDUCATION

Summary

The paper presents innovative solutions developed and implemented at the Faculty of Humanities, University of Szczecin within the framework of gerontologi-

cal education. The paper focuses on the following areas: 1. Promoting humanist approach to human ageing and old age – development of the idea *Humanities in relation to old age* in a spirit of integration of generations, 2. Gerontological education as a part of a series of scientific conferences *A world (un)friendly for old people*. 3. Cooperation with UTA in Zachodniopomorskie region and improving regional empowerment through education. 4. Education for older adults in Szczecin.

The aim of the paper is to promote good practices in terms of cooperation of the Faculty of Humanities with the local community, demonstrating the role of a university in transformation of social reality with the aim of creating conditions to have a decent old age.

Keywords: *ageing, old age, gerontological education, higher education institution, university*

Translated by Beata Bugajska